8

JhlDre

ऋग्वेदे उल्लिखिते श्रीसुक्ते केवलं भौतिकसम्पदायाः एव वर्णनं नास्ति अपितु बाह्यःतथा आन्तरिकः सम्पदायाः वर्णनम् अस्ति । परन्तु समयेन सह इदं देवी लक्ष्मीः या नारायणस्य भार्यास्ति तथा सम्पूर्णसमृद्धेः यस्योधिकारोस्ति तां शोभाग्या लक्ष्मीं सिद्धान्तिकरूपेण देवी रूपं मन्यते।

ऋग्वेदे उल्लिखितस्य श्रीसूक्तस्य तात्पर्यः अस्ति यत् न्यूनता न भवेत्, अल्पता न भवेत्, विरलता न भवेत् अर्थात् कीदृशी अपि आवश्यक्ता न भवेत् ।।

‘श्री’ शब्दस्य संकल्पनां अवगमनार्थम् अस्माभिः उपयुक्तवर्णनाधारेण श्रीसूक्तस्य भावार्थम् अवगमनीयम्। यदि व्युत्पत्याधारेण पश्यामश्चेत् एतेषां शब्दानां सूचना तथा विकासः सूक्तस्य तृतीये तन्त्रे प्राप्नुमः ।

mÌs';kfu

एतत् पाठं पठनान्तरमं भवन्तः सक्षमाः भविष्यन्ति :

- श्रीसूक्तस्योच्चारणं कर्तुम् ;
- श्रीसूक्तस्य संक्षेपार्थं तथा भावार्थं लेखितुम् ।

8.1 Jh lDr

ॐ हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् ।

चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आवह ॥१॥

HkkokFk% & हे प्रतिनिधि अग्निदेव ! भवान् सुवर्णवत् पीतवर्णयुक्तां तथा किंचित् हरितवर्णयुक्तां सुवर्णमिश्रित–रजतमालां युक्तां रजत्वद् धवलपुष्पस्य मालायुक्तां, चन्द्रवत् प्रकाश्यमाणां चन्द्रवत् जगत् प्रसन्नकारीणीं, चंचलारूपवतीं, हीरण्यमयीं, इत्यादिभिः गुणैः युक्तां महालक्ष्मीं मम अभ्युदयाय आह्वयतु ।। 1 ।।

तां म आवह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।

यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम् ॥२॥

HkkokFk% & हे जातवेदा अग्निदेव! भवान् ताः जगत् प्रसिद्धा अविनाशीं लक्ष्मीं मह्यं आह्वयेत्, यस्याः आह्वनेन सुवर्णस्य गोः अश्वस्य, पुत्रपौत्रादीनां तथा सेवकस्य प्राप्तिः भवेत् ।। 2 ।।

अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनाद-प्रबोधिनीम् ।

श्रियं देवीमुपह्वये श्रीर्मा देवीर्जुषताम् ॥३॥

HkkokFk% & यस्याः देव्याः सम्मुखे रथयुक्ताः अश्वाः सन्ति, तेषु सा उपविष्टा अस्ति । हस्तिनादस्य भव्यतया यस्याः आमनस्य भासः भवति, एतादृशीं लक्ष्मीम् अहं स्वसम्मुखे आह्वयामि, दीप्यमाना तथा सर्वेषां आश्रयदाता लक्ष्मी भवत मम गृहे आगत्य निवासं करोतु ।। 3 ।।

कां सोस्मितां हिरण्यप्राकारामार्द्रां ज्वलन्तीं तृप्तां तर्पयन्तीम् ।

पद्मे स्थितां पद्मवर्णां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥४॥

HkkokFk% & यस्याः स्वरूपः अवर्णीयो वर्तते, या मंदमधुर हास्ययुक्ता, सुवर्णमयी तथा देदीप्यमाना अस्ति । स्वयं पूर्णकामा अस्ति तथा उपासकानां मनोरथान् पूर्णं करोति, तां कमलासने विराजमानां कमलसदृशमनोहरां लक्ष्मीम् अहम् आह्वयामि ।। 4 ।।

च॒न्द्रां प्र॑भा॒सां य॒शसा॒ ज्वल॑न्तीं॒ श्रियं॑ लो॒के दे॒वजु॑ष्टामुदा॒राम् ।

तां प॒द्मिनी॑मीं॒ शर॑णम॒हं प्रप॑द्येऽल॒क्ष्मीर्मे॑ नश्यतां॒ त्वां वृ॑णे ॥५॥

HkkokFk% & चन्द्रवत् कान्तियुक्तां, स्वयशकिर्त्यां देदीप्यमानांस्वर्गलोके इन्द्रादि देवैः पूजितां अत्यन्तदानशीलां कमलमध्ये निवासिनीं, सर्वेषाम् उपकारकां तथा आश्रयप्रदायिनीं जगत् प्रसिद्धां तां लक्ष्मीम् अहं प्राप्नोमि। अतः अहं तव शरणागतोस्मि, आश्रयं स्वीकरोमि ।। 5 ।।

आ॒दि॒त्यव॑र्णे॒ तप॒सोऽधि॑जा॒तो वन॒स्पति॒स्तव॑ वृ॒क्षोऽथ बि॒ल्वः ।

तस्य॒ फला॑नि॒ तप॒सा नु॑दन्तु मा॒यान्त॑रा॒याश्च॑ बा॒ह्या अ॑ल॒क्ष्मीः ॥६॥

HkkokFk% & हे सूर्यवत् प्रकाशस्वरूपे भवत्याः एव तपसा वृक्षेषु श्रेष्ठः बिल्ववृक्षः उत्पन्नः अभवत् । तस्यफलेन भवत्याः अनुग्रहेण अस्माकं आन्तरिकं दारिद्र्यं दूरं भवेत् ।। 6 ।।

उपै॑तु॒ मां दे॑वस॒खः की॒र्तिश्च॒ मणि॑ना स॒ह ।

प्रा॒दु॒र्भू॒तोऽस्मि॑ रा॒ष्ट्रेऽस्मिन् की॒र्तिमृ॑द्धिं द॒दातु॑ मे ॥७॥

HkkokFk% & हे देवि ! देवसखा कुबेरः मणिभद्रः,तथा कीर्तिः मह्यं प्राप्येत्। अर्थात् धनं तथा यशसः प्राप्तिः भवेत् । अहं अस्मिन् संसारे उत्पन्नोऽभवम् अतः हे लक्ष्मी भवती मह्यं यशः तथा सम्पूर्णम् एश्वर्यं यच्छेत् ।। 7 ।।

क्षु॒त्पि॑पा॒साम॑लां ज्ये॒ष्ठाम॑ल॒क्ष्मीं ना॑शया॒म्यहम् ।

अभू॑ति॒मस॑मृद्धिं॒ च सर्वां॒ निर्णु॑द मे॒ गृहा॑त् ॥८॥

HkkokFkZ & क्षुधा तथा पिपासां धारणी लक्ष्म्याः ज्येष्ठां दरिद्रताम् अहं नाशयामि । हे लक्ष्मी भवती मम गृहे सम्पन्नतां तथा सम्पदावृद्धं प्रति आगम्यमानानां विघ्नान् दूरी करोतु ।। 8 ।।

गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् ।

ईश्वरीगं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥९॥

HkkokFkZ & सुगन्धतपुष्पैः प्राप्यां असुरान् नाशिनीं, तथा या स्वभक्तान् नित्यं पुष्टं करोति तां, गोमये निवासयुक्तां सर्वभूतानां स्वामिनीं महालक्ष्मीम् अहं आह्वयामि ।। 9 ।।

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि ।

पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः ॥१०॥

HkkokFkZ & हे लक्ष्मी! भवत्याः प्रभावेण मम मानसीक्यः इच्छाः तथा संकल्पाः पूर्णाः भवेयुः । वाण्याः सत्यता मह्यं प्राप्येत् । गवादिः पशवः तथा विभिन्न–अन्नानि भोग्यपदार्थरूपे तथा यश रूपे भगवत्याः श्रीदेव्याः आगमनं अस्माकं गृहे भवेत् ।। 10 ।।

कर्दमेन प्रजाभूता मयि सम्भव कर्दम ।

श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ॥११॥

HkkokFkZ & वयं लक्ष्म्याः पुत्रस्य कर्दमस्य सन्ततिः स्मः। हे कर्दमऋषिः भवान् अस्माकम् गृहे उत्पन्नं भव । तथा पद्ममालां धारिणी महालक्ष्मी मम गृहे निवासं कुर्यात् ।। 11 ।।

आप॑ः सृ॒जन्तु॑ स्नि॒ग्धानि॑ चि॒क्लीत व॑स मे॒ गृहे ।

नि च॑ दे॒वीं मा॒तर॑ं श्रिय॑ं वा॒सय॑ मे कु॒ले ॥१२॥

HkkokFk% & वरुणदेवः स्निग्धमनोहरपदार्थान् उत्पन्नं कुर्यात् । लक्ष्म्याः चत्वारः पुत्राः सन्ति, आनंदः, कर्दमः, चिक्लीतः, तथा श्रितः, एतेषु चिक्लीतं प्रार्थयामः । हे चिक्लित! त्वं मम गृहे निवासं कुरु । भवता सह दिव्यगुणयुक्तां सर्वाश्रयभूतां स्वमातरं लक्ष्मीम् अपि मम गृहे निवासं कारयतु ।।12।।

आ॒र्द्रां पु॒ष्करि॑णीं पु॒ष्टिं पि॒ङ्गलां प॑द्ममा॒लिनीम् ।

च॒न्द्रां हि॒रण्म॑यीं ल॒क्ष्मीं जात॑वेदो म॒ आव॑ह ॥१३॥

HkkokFk% & हे अग्ने ! आर्द्रस्वभावां कमलहस्तां पुष्टिरूपां पीतवर्णां पद्ममालाधारिणीं चन्द्रवत् शुभकान्तियुक्तां स्वर्णमयीं लक्ष्मीं मम (गृहे) आह्वयतु । ।। 13 ।।

आ॒र्द्रां य॒ः करि॑णीं य॒ष्टिं सु॒व॒र्णां हे॑ममा॒लिनीम् ।

सू॒र्यां हि॒रण्म॑यीं ल॒क्ष्मीं॒ जात॑वेदो म॒ आव॑ह ॥१४॥

HkkokFk% & हे अग्निदेव ! दुष्टनिग्रहकारिणीं कोमलस्वभावयुक्तां, मंगलदायिनीं, अवलम्बनं प्रदायिनीं, यष्टिरूपां, सुन्दरवर्णयुक्तां, सुवर्णमाला धारिणी, सूर्यस्वरूपां, हुरण्यमयीं प्रकाश स्वरूपां महालक्ष्मीं मम गृहे आह्वयतु ।। 14 ।।

fVIi.kh

तां म आवह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।

यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान्, विन्देयं पुरुषानहम् ॥१५॥

HkkokFk% &हे अग्निदेव! कदापि न नश्यमाणां तां लक्ष्मीं आवह, यस्याः आगमनेन बहु धनं, दासीः, अश्वान्, तथा पुत्रान् वयं प्राप्नुमः ।। 15 ।।

यः शुचिः प्रयतोभूत्वा जुहुयाादाज्यमन्वहम्।
सूक्तं पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् ॥१६॥

HkkokFk% & यः लक्ष्मीम् इच्छति सः प्रतिदिनं पवित्रं संयमशीलो भूत्वा अग्नौ घृताहूतिं पूरयेत् तथा अस्य पञ्चदशर्चयुक्तस्य श्रीसुक्तस्य निरंतरं पाठं कुर्यात् ।। 16 ।।

पद्मानने पद्मउरू पद्माक्षि पद्मसंभवे।
तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम्यहम्॥१७॥

HkkokFk% & हे पद्मनयनी, पद्मप्रिया, पद्महस्तधारिणी, स्वहृदये पद्मनिवासिनी, सम्पूर्णजगत् यां कामयते, तथा यां विष्णुः स्वीकरोति, एतादृश्याः देव्याः चरणकमलानि मया चिन्तनियानि ।। 17 ।।

ॐ महादेव्यै च विद्महे विष्णुपत्न्यै च धीमहि ।

तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात् ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

HkkokFk% & वयं महादेव्याः विष्णुपत्न्याः ध्यानं कुर्मः सा लक्ष्मीः अस्माकं मतिं सत्कर्माणि प्रेरयेत् ।।
शान्तिः भूयात्, शान्तिः भूयात्, शान्तिः भूयात् ।

ikBxr ç'u 8-1

1. रिक्तस्थानानि पूरयेत्

   1. ....हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम् ।
   2. अश्वपूर्वां............हस्तिनाद– प्रबोधिनीम् ।
   3. पद्मे स्थितां पद्मवर्णां तामिहोपह्वये............ ।।
   4. आदित्यवर्णे.......................वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः ।।
   5. क्षुत्पिपासामलां..............नाशयाम्यहम् ।।

HkoUr fd f'kf{kroUr

- श्रीसुक्तस्य शुद्धोच्चारणम्
- श्रीसूक्तस्य भावार्थः

ikBkUrk ç'u

1. श्रीसूक्तस्य महत्त्वं लिखत।

mÙkjekyk

8.1

1.	हिरण्यवर्णाम्	2.	रथमध्याम्
3.	श्रियम्	4.	तपसोऽधिजातो
5.	ज्येष्ठालक्ष्मी		